Vladas Žulkus

SENOVINĖ GYVENVIETĖ PALANGOS PARKE

1990 ir 1991 m. buvo žvalgytas vadinamasis Žemaičių kalnelis Palangos botanikos parke. Šis kalnelis yra 90 m į rytus nuo Birutės kalno ir apie 100 m į pietus nuo Gintaro muziejaus. Virš žemės paviršiaus kalnelis iškilęs iki 4,5 m, absoliutus aikštelės aukštis yra 12,5 - 12,9 m. Žemaičių kalnelis - tai pietų šiaurės kryptimi ištęsta reliktinė kopa su 35x25 m dydžio aikštele. Jos rytinis kraštas apardytas statant ir griaunant grafo Tiškevičiaus įrengtą rūsį, o aikštelėje kur ne kur kyšo mūro gabalai - buvusios pavėsinės pamatų liekanos. Kalno aikštelės viduryje auga storos pušys, o pakraščiuose - tankūs krūmai. Archeologiniu paminklu kalnelis nelaikytas.

Kalnelyje 1990-1991 m. ištirtas 350 m^2 plotas. Bendras kultūrinio sluoksnio storis buvo 0,4-1 m, jame išskirti 7 horizontai, kuriuos kai kur skyrė smėlio tarpsluoksniai.

Jau pirmojoje bandomojoje perkasoje, 0,5 m gylyje, po velėna ir smėliu, buvo aptiktas humuso sluoksnis su angliukais, kurio paviršiuje gulėjo akmenukai ir perdegusio molio trupiniai, keramikos. Kultūrinis sluoksnis buvo nevienodame gylyje: ties ploto viduriu jis rasta 0,1-0,5 m gilumoje, ploto pietiniame ir pietrytiniame krašte iškilo ir buvo sunaikintas medžių šaknų, o rytuose yra sunaikintas kasimų. Visur sluoksnio paviršius buvo apardytas, perkasinėtas - vienur ir kitur iš suardytų kapų kyšojo kaulai. Didesnėje ploto dalyje kultūrinio sluoksnio išliko tik lopinėliai tarp vėlesnių kapų duobių.

Horizonto 1 paviršiuje buvo keramikos: blogai išdegtų raudonų, kruopėtu paviršiumi šukių, lipdytos lygiu paviršiumi keramikos, žiestų puodų šukių. Visa tai rodė, kad sluoksnis yra suardytas. Pietinėje ploto dalyje buvo

nedegto molio plotelių, greta kurių rastas židinys su prieduobe. Jis 1,4 m ilgio ir 0,8 m pločio, orientuotas šiaurės-pietų kryptimi, su prieduobe pietų pusėje. Židinio dugnas apvalus, duobė iki 26 cm gylio. Joje buvo juodos su angliukais žemės ir nedidelių perdegusių akmenų židinio pakraščiuose. Gali būti, kad plūkto molio lopinys ir židinys su prieduobe priklausė vienam pastatui. Židinio pėdsakų aptikta ir centrinėje ploto dalyje - apie 2 m^2 plote buvo pasklidę, perdegę akmenys, stambios anglys, rasta žiestos ir lipdytos keramikos.

Po viršutiniu sluoksniu buvo horizonto 1A pilka žemė su tamsiomis dėmėmis ir atskirais ar krūvelėmis gulinčiais akmenimis, molio lopinėliais, angliukais; aptikta 75-70 cm dydžio ir 15 cm gylio, duobė, greta-suardyto židinio pėdsakai. Ploto pietvakariniame krašte buvo rastas ovalus, 0,9x,07 m dydžio molio krosnies padas. Pietiniame kalno aikštelės krašte šį sluoksnelį žymėjo tik pilkšva žemė su smulkiais angliukais. Rasta lipdytos ir žiestos keramikos.

Horizonte 2 buvo rasta pastato pėdsakų. Sudegusio pastato kontūrą rytuose ir šiaurėje žymėjo sudegusių rąstų, perdegusio molio tinko, akmenų ruožai. Šiaurės vakaruose perdegę akmenys gulėjo iki 25 m gylio ir 70 cm pločio griovelyje. Nustatyta, kad šio pastato 20-25 cm yra buvę smėlyje, o jo dydis buvo apie 7,5x7,5-8 m (šiaurės rytinis kraštas dar neatkastas). Pastatas orientuotas šiaurės vakarų-pietryčių kryptimi. Buvusios aslos lygį žymėjo juoda su suodžiais ir molio lopinėliais žemė. Viskas buvo labai suardyta kapų duobių. Rasta žiestos ir lipdytos keramikos, perdegusios geležinės su žalvario ir stiklo karoliukais antkaklės fragmentų, vienas kitas apdegąs kauliukas. Prie pietrytinės sienos, apie 0,5 m nuo jos ir daugiau kaip 3 m nuo pietvakarinės sienos, buvo gerokai apardytas apie 0,9x0,9 m dydžio molinės krosnies padas. Po juo, apie 1 m skersmens dėmėje, aptikta blogai išdegto žiesto puodo apatinė dalis ir arklio (?) žandikaulio liekanų. Šiaurės vakarinės ir pietrytinės

sienų vietose buvo stulpavietės, ypač daug jų rasta pietrytiniame krašte.

Giliau, ploto centrinėje dalyje, atidengtas smarkiai suardytas horizontas 2A. Jį sudarė pilka žemė su angliukais, rastas apardytas plūkto molio krosnies padas.

0,8-1,1 m gylyje aptiktas pilkos žemės su molio lopinėliais - horizontas 3, jame rastas apie 50 cm skersmens židinėlis, lipdytos ir žiestos keramikos; giliau - horizonto 4 sluoksniukas su retomis puodų šukėmis; horizontas 5 su suardytu krosnies molio padu bei lipdyta lygiu paviršiumi keramika; išpustytas horizonto 6 sluoksniukas su lipdyta lygiu paviršiumi ir grublėta keramika. Sluoksniukus 3 -6 skyrė 15 - 30 cm storio smėlio tarpsluoksniai. Seniausias sluoksnio horizontas 6 ploto vidurinėje dalyje buvo 1,6 m gylyje, o jo lopinėliai su grublėtų puodų fragmentais pietrytiniame krašte buvo 0,8 m., šiauriniame gale - 0,7-1 m gylyje.

Chronologiją nusako radiniai: grublėta keramika (hor.6), X11-X111 a. geležinė antkaklė su žalvario ir stiklo karoliukais, vertikaliųjų audimo staklių moliniai pasvarai (hor.2), analogiški rastiesiems XIII a. Birutės kalno gyvenvietėje, X111-X1V a. žiesta keramika (hor.l).